

Марина Миколаївна ВЕЛИКАНОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правознавства

Київського національного університету культури і мистецтв,

velikanova2008@gmail.com

УДК 347.13

**ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ РИЗИКУ:
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Досліджується поняття ризику, його ознаки та елементи. Робиться висновок, що ризику притаманні як об'єктивні, так і суб'єктивні ознаки. До об'єктивних необхідно віднести результат (наслідок дії, події) та ймовірний характер настання такого результату (наслідку), невизначеність. До суб'єктивних — усвідомлення факторів ризику, визначення ступеню ймовірності та рівня ризику, передбачення можливих результатів своєї діяльності (інтелектуальний критерій), що є суб'єктивним сприйняттям ризику, та вибір варіанту поведінки у конкретній ситуації (вольовий критерій) як альтернативність. Структурно ризик містить такі елементи, як об'єкт, суб'єкт та джерела, які, у свою чергу, також мають внутрішню диференціацію. Об'єктом ризику є певна система, ефективність та умови функціонування якої достеменно не відомі та на яку суб'єкт здійснює вплив з метою управління. Залежно від ступеню ймовірності настання такої події та заподіяння у її результаті шкоди, можна говорити про об'єкти з фундаментальним ризиком та епізодичним ризиком. Суб'єкт ризику (носії, заінтересована особа) — особа, зацікавлена в результатах впливу на об'єкт та має необхідний обсяг повноважень щодо такого впливу. Суб'єкт, будучи активним елементом ризику, впливає не тільки на певну систему (об'єкт), а й на сам стан (ризик), збільшуючи чи зменшуючи ймовірність настання негативних наслідків. Вибір певно-

го альтернативного варіанта поведінки суб'єктом зумовлюється його соціально-психологічними особливостями. Місце суб'єкта в системі соціальних відносин, його пізнавальні та аналітичні здібності відіграють важливу роль для визначення спрямованості та змісту вибору. Не останню роль у впливі суб'єкта на певну систему відіграє його готовність до ризику, здатність прийняти ризик. Ще одним елементом структури ризику є джерела (фактори), під якими необхідно розуміти певні явища, предмети, процеси, що зумовлюють ризики. Вони за своєю суттю є причинами ризиків. Підтримується теза про поділ джерел на внутрішні та зовнішні. У свою чергу, внутрішні фактори поділяються на об'єктивні та суб'єктивні, а зовнішні — на фактори прямої дії та фактори непрямої дії.

Ключові слова: ризик, джерела ризику, елементи ризику, ознаки ризику.

Категорія «ризик» викликає підвищений інтерес серед сучасних дослідників у соціології, політології, економіці, праві тощо. Складність та неоднозначність цього поняття породили різноманітність як законодавчих, так і доктринальних визначень поняття ризику, підходів до розподілу наслідків ризиків, прогнозування ризиків тощо. Поліаспектність дослідження поняття ризику привела до того, що з'ясування сутності ризику, яке здійснюється науками адміністративного, кримінального, податкового, екологічного тощо права, відбувається у переважній більшості «замкнуто», в межах методологічного апарату цих галузей наукових знань. А тому, зрозуміло, що й загальнометодологічних засад розуміння ризику, його виникнення, розвитку, впливу на нього напрацьовано не було.

Дослідженням питань ризику в цивільному праві тією чи іншою мірою займалися М. М. Агарков, Ч. Н. Азімов, Я. Б. Бараш, І. В. Венедиктова, І. В. Волосенко, М. С. Гринберг, Ю. М. Жорнокуй, О. С. Йоффе, І. С. Канзафарова, О. О. Красавчиков, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць, Я. М. Магазинер, Р. А. Майданик, Н. І. Майданик, Д. І. Мейер, С. В. Михайлов, В. А. Ойгензіхт, А. І. Омельченко, В. Д. Примака, С. В. Резніченко, В. А. Рассудовський, Р. Б. Сабодаш, В. І. Серебровський, Н. І. Тащицева, І. С. Тімуш, Я. О. Чапічадзе та інші. У силу складності самого феномену ризику в працях зазначених науковців спостерігається різноманітність підходів до його дослідження. Так, ризик розглядався як форма невизначеності, невідомості, як об'єктивний феномен в процесі прийняття рішень (А. І. Омельченко, В. І. Серебровський); в контексті діяльності людини, в тому числі і професійної (С. В. Михайлов, Я. О. Чапічадзе); як підстава для відшкодування шкоди (І. С. Канзафарова, В. Д. Примака); як категорія, пов'язана з творчим процесом (Ч. Н. Азімов, Я. Б. Бараш, Ю. М. Жорнокуй, А. І. Омельченко) тощо. Проте, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених ри-

зику, недостатньо уваги було приділено дослідженню поняття ризику, його ознак та структурних елементів.

У зв'язку з цим, *метою цієї публікації* є обґрунтування поняття ризику, його змісту та ознак, як категорії цивільного права.

Юридична енциклопедія визначає ризик (від франц. *risqué*, італ. *rischo* — ризик, небезпека, пізньолат. *risicare* — обгинати виступ) як небезпечність виникнення непередбачуваних витрат очікуваного прибутку, доходу, майна, коштів у зв'язку з випадковою зміною умов економічної діяльності, несприятливими обставинами або дією непереборної сили; ступінь імовірності певної негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин, тобто можлива подія, поява якої має ймовірний і випадковий характер та зумовлює небажані наслідки для учасника відповідних правовідносин [1, с. 317].

Велика кількість як законодавчих, так і доктринальних визначень поняття ризику ставить перед наукою цивільного права завдання з'ясування сутності ризику, вирішення якого лежить у площині встановлення ознак та елементів ризику.

У правовій доктрині виділяють такі ознаки ризику. Усі визначення поняття ризику містять вказівку на ймовірний, випадковий характер (природу) події (наслідків), що дозволяє розглядати ймовірність як специфічну ознаку ризику. Слушною є думка І. В. Волосенко, що про ризик можна говорити тоді, коли існує можливість кількісно і якісно визначати ступінь імовірності настання наслідків дій чи подій [2, с. 19]. Ймовірність покладена в основу поняття невизначеності, якою вважається ситуація, коли настання подій дуже ймовірне і може бути оцінене кількісно. При цьому ймовірність розуміється як числова характеристика ступеня можливості виникнення будь-якої визначеної події за тих чи інших визначених умов, здатних повторюватися необмежену кількість разів [3, с. 63]. Разом із тим не можна ототожнювати поняття невизначеності та непередбачуваності.

Основними причинами невизначеності є випадковість, незнання, протидія. Поняття випадковості не здобуло свого нормативного визначення, але в той же час досить широко використовується у законодавчій і в судовій практиці як загальновідоме. Випадковість (випадок) у юридичній літературі в переважній більшості вживається в контексті відсутності вини особи в завданні шкоди. Проте як одна із причин ймовірності випадковість має розумітися як перетин двох рядів причинності в часі та просторі, як:

- а) фактор, що викликає зміни, які не є результатом людської діяльності;
- б) подія, яка не залежить від волі людини;
- в) незапланована подія.

Незнання тісно пов'язане з такою категорією, як невідомість, тобто недоступність особі інформації про події, явища, поведінку інших суб'єктів тощо. Така недоступність інформації може бути обумовлена різноманітними причинами об'єктивного (взагалі відсутність ін-

формації) чи суб'єктивного (нездатність конкретної особи сприйняти таку інформацію) характеру.

Протидію можна розглядати як дію, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй. Тобто, іншими словами, протидія як причина невизначеності (ймовірності) — це така дія, що значно зменшує результативність діяльності суб'єкта, або зводить її на нуль.

Різноманітні комбінативні поєднання випадковості, незнання та протидії можуть створювати різні ступені ймовірності, а отже — й впливати на рівень ризику.

Таким чином, причини невизначеності можна поділити на такі групи. Першу групу складають причини, пов'язані із недетермінованістю тих відносин, процесів, що опосередковуються правом. Так, якщо виходити із тези, що право є формою здійснення багатьох (і в першу чергу економічних) відносин, то зрозуміло, що невизначеність самих таких відносин може зумовити невизначеність і в правових відносинах.

Друга група причин невизначеності — відсутність вичерпної інформації про певні процеси і явища.

До третьої групи можна віднести причини, пов'язані із суб'єктивними факторами: досвідом, знаннями, кваліфікацією, ціннісними характеристиками особистості.

У науці за ступенем настання певних наслідків невизначеність поділяють на повну та часткову невизначеність та повну визначеність. Повна невизначеність має місце при близькому до нуля ступеню прогнозованості (ймовірності) настання певного результату. Натомість повна визначеність є при близькому до одиниці ступеню прогнозованості (ймовірності) настання результату. Часткова невизначеність — ступінь прогнозованості коливається у межах від нуля до одиниці. При частковій чи повній невизначеності суб'єкт знаходиться у ситуації вибору із кількох альтернатив [4, с. 137–138].

Суб'єктивна складова ризику характеризується альтернативністю поведінки особи, її можливістю обирати ризикогенні ситуації. Власне, це ті психічні процеси, результатом яких стає вибір суб'єктом певного варіанта поведінки. Тут можна виділити два критерії — інтелектуальний і вольовий. Інтелектуальний критерій становить усвідомлення особою зовнішніх детермінант, зовнішніх факторів, що несуть в собі загрозу ризику; визначення ступеня ймовірності та рівня ризику, можливості передбачення результату. Під усвідомленням В. А. Ойгензіхт розуміє єдність відчуття та знання. При цьому знання є відображенням у психіці зовнішнього світу, а відчуття — значення для суб'єкта того, що відображається, визначення того, як вирішуються поставлені завдання та чи подолані труднощі [5, с. 13–14].

Вольовий критерій є головним у прийнятті рішення суб'єктом. На думку В. А. Ойгензіхта, воля є дієвою стороною усвідомлення, а тому воля, вольове зусилля мають місце тоді, коли тільки розуму та відчуття недостатньо. Це той орієнтир, який призведе до прийняття рішення. Учений розглядає ризик як категорію, яка лише може виступати

в якості об'єктивної інформації для оцінки фактів, тобто для тих інтелектуальних моментів, що формують вольовий елемент — вибір рішення [5, с. 133–135].

Воля як категоріальна одиниця досліджувалася багатьма науковцями у різних галузях науки. При цьому зміст цього поняття спектрально різнився — від розуміння волі як неусвідомленого рухомого рефлексу, що виникає із відчуттів чи переживань, до усвідомленої цілеспрямованості людини на виконання тих чи інших дій. У будь-якому випадку воля — це вибір і прийняття рішення. Усвідомлення факторів ризику, визначення ступеню ймовірності та рівню ризику, передбачення можливих результатів своєї діяльності, звичайно, детермінує поведінку суб'єкта. Проте не можна заперечувати той факт, що при прийнятті рішення в умовах невизначеності на перший план виходить бажання особи досягнення того чи іншого результату. У такій ситуації, розуміючи та усвідомлюючи можливі позитивні та негативні наслідки своєї діяльності, суб'єкт приймає на себе настання негативних результатів, хоча сподівається на позитивні. Тому усвідомлення факторів ризику, визначення ступеню ймовірності та рівню ризику, передбачення можливих результатів своєї діяльності (тобто інтелектуальна ознака) проявляється у вольовому акті, який і є результатом вибору певного варіанта поведінки. Звідси випливає, що суб'єктивно ризик охоплюється як інтелектуальним, так і вольовим критеріями.

До елементів ризику належать об'єкт, суб'єкт та джерела. Зазначені елементи ризику тією чи іншою мірою викликають інтерес у різних галузях науки. Проте, аналіз таких досліджень дозволяє стверджувати, що змістовна складова цих категорій принципово не різниться. У той же час, у правовій доктрині висловлюється думка, що елементами ризику є носій (заінтересована особа), об'єкт і зміст цієї категорії [2, с. 27].

Об'єктом ризику є певна система, ефективність та умови функціонування якої достеменно не відомі та на яку суб'єкт здійснює вплив з метою управління. Іншими словами, об'єкт ризику — це те, на що спрямований вплив суб'єкта при прийнятті ним рішення. Сам об'єкт може перебувати у різних станах та змінювати їх із часом. Але у будь-якому випадку ця система характеризується по-перше, можливістю настання певної події та, по-друге, несприятливим наслідком у вигляді заподіяння шкоди, які І. В. Волосенко відносить до змісту ризику [2, с. 28].

Залежно від ступеню ймовірності настання такої події та заподіяння у її результаті шкоди, можна говорити про об'єкти з фундаментальним ризиком та епізодичним ризиком. Об'єкти з фундаментальним ризиком (фундаментальний — значний за змістом) характеризуються високою ймовірністю настання несприятливої події та заподіяння шкоди. Для таких систем ризик є регулярним, внутрішньо детермінованим самою системою. При цьому висока ймовірність має місце як щодо настання несприятливої події, так і заподіяння шкоди. Зокрема до об'єктів з фундаментальним ризиком можна віднести але-

аторні правочини, у яких імовірність очікуваного зустрічного виконання зобов'язання є пониженою, натомість, небезпека настання неочікуваного результату — значно зростає. Це зумовлене самою природою алеаторних правочинів, оскільки розмір чи саме існування зустрічного надання в них поставлено в залежність від настання ризику — випадкової обставини, включеної до умов зазначених договорів, що спричиняється незбалансованістю прав і обов'язків зі ступенем їх правового захисту, іншими нетиповими умовами виконання зазначених зобов'язань [6, с. 8].

Об'єкти з епізодичним ризиком — це такі системи, для яких ризик не притаманний, не має регулярного характеру. Зазвичай, ризик у таких системах зумовлений подіями, що рідко трапляються, або ймовірність настання яких є низькою. Відповідно і заподіяння шкоди відбувається не часто.

Суб'єкт ризику (носіє, заінтересована особа) — особа, зацікавлена в результатах впливу на об'єкт та має необхідний обсяг повноважень щодо такого впливу. І. В. Волосенко відмічає, що за своєю суб'єктною направленістю ризик може стосуватися будь-якої приватної особи або мати загальносуспільний, тобто публічний характер, що обумовлює його носія — приватну особу чи суспільство в цілому [2, с. 27]. Науковці-філософи підходять до визначення категорії суб'єкта ризику більш диференційовано. На їхню думку, якщо виходити із розуміння поняття «суб'єкт» як носія предметно-практичної діяльності і пізнання, джерела активності, спрямованої на об'єкт, то можна виділити такі основні різновиди суб'єктів: індивід та соціальна група. Якщо ж виходити із поняття «суб'єкта» як інституції, то до них повинні бути віднесені держава, союзи, партії, банки, страхові фірми та інші економічні структури, які мають певну мету діяльності [7, с. 156].

Суб'єкт, будучи активним елементом ризику, впливає не тільки на певну систему (об'єкт), а й на сам стан (ризик), збільшуючи чи зменшуючи ймовірність настання негативних наслідків. Вибір певного альтернативного варіанта поведінки суб'єктом зумовлюється його соціально-психологічними особливостями. Місце суб'єкта в системі соціальних відносин, його пізнавальні та аналітичні здібності відіграють важливу роль для визначення спрямованості та змісту вибору.

Як правильно відмічає М. В. Ручкіна, акт прийняття рішення є інтегрованою єдністю об'єктивного і суб'єктивного. Процес прийняття рішення не може бути зведений лише до об'єктивності, незалежності від суб'єктивних точок зору, індивідуальних емоцій, політичної, економічної, моральної оцінок. Прийняте рішення — це завжди рішення суб'єкта. Рішення залежить від конкретного суб'єкта прийняття рішення і конкретної ситуації [7, с. 159].

Не останню роль у впливі суб'єкта на певну систему відіграє його готовність до ризику, здатність прийняти ризик. Про психологічне обґрунтування такої готовності до ризику йшлося у попередньому розділі. Додамо тільки, що готовність до ризику є виключно суб'єктивною характеристикою і залежить від самовизначення і самоконструю-

вання людини. Готовність до ризику, з одного боку, є актуалізацією специфічної активності людини в ситуації вибору, саморегуляція в ситуації ризикових рішень чи дій. З іншого боку, це окремі механізми впливу диспозиційних передумов, зокрема примірювання до ситуації власних можливостей, що розуміються в широкому значенні як інтелектуально-особистісний потенціал суб'єкта. Готовність до ризику розуміється науковцями як особистісна детермінація прийняття рішень — готовність виходити за рамки ситуаційних обмежень, ставити завдання, що передбачають перевірку особистісних можливостей, приймати позицію усвідомленого контролю над можливостями її перетворення своїми рішеннями [7, с. 159–160].

З точки зору права, суб'єкт ризику повинен мати достатній обсяг повноважень для здійснення впливу на певну систему. Такі повноваження можуть охоплюватись загальною правосуб'єктністю, або можуть потребувати спеціального їх встановлення (набуття). Так, коли йдеться про комутативні зобов'язання, суб'єктам ризику достатньо мати загальну право- та дієздатність, необхідну для участі в таких правовідносинах. У той же час професійні ризики потребують спеціальних ознак суб'єктів, які залежать від певної сфери діяльності.

Ще одним елементом структури ризику є джерела (фактори), під якими необхідно розуміти певні явища, предмети, процеси, що зумовлюють ризики. Вони за своєю суттю є причинами ризиків. У юридичній літературі висловлюється думка, що джерела ризику і фактор ризику — не тотожні поняття. Фактор ризику є поняттям більш загальним і становить причини або рушійні сили, які породжують ризиковані процеси. Джерела ризику — це конкретні складові елементи факторів, які обумовлюють можливість втрат [8, с. 115].

Традиційно виділяють два види джерел ризику — внутрішні і зовнішні. У свою чергу, внутрішні фактори поділяються на об'єктивні та суб'єктивні, а зовнішні — на фактори прямої дії та фактори непрямой дії [9, с. 36; 10, с. 50–51].

Якщо виходити із лексичного значення слова «внутрішній» — який є, міститься в середині чого-небудь [11], — під внутрішніми факторами ризику необхідно розуміти ті процеси і явища, які знаходяться в межах самої системи, що є об'єктом ризику, і зумовлюють виникнення стану ризику. Такими факторами можуть бути, наприклад, непередбачені зміни у внутрішньогосподарських відносинах чи невиконання або неналежне виконання договору самим суб'єктом ризику, помилки при прийнятті та реалізації рішень, недостатня поінформованість суб'єкта ризику тощо.

Поділ внутрішніх факторів ризиків на об'єктивні та суб'єктивні здійснюється залежно від волі суб'єкта ризику. Так, об'єктивні фактори — це такі процеси і явища, які не перебувають у прямій залежності від волі суб'єкта ризику, проте знаходяться в межах системи, щодо якої суб'єкт здійснює вплив. Об'єктивними факторами є непередбачувані зміни в процесі виробництва, що призводять до несвоєчасного виконання зобов'язань; відсутність або неналежна організація комуни-

кації між структурними підрозділами юридичної особи, наслідком якої є недостатність інформації в особі, яка приймає рішення; відсутність механізму мотивації співробітників тощо. Суб'єктивними факторами є ті процеси та явища, які зумовлені волею суб'єкта ризику, пов'язані з його діями. До цих факторів можна віднести порушення виконавської дисципліни, некомпетентність суб'єкта, якість прийнятих рішень, невиконання або неналежне виконання договору суб'єктом ризику, правові помилки тощо.

Зовнішні фактори є такими чинниками, які перебувають за межами системи (об'єкта ризику) і спричиняють виникнення ризику. За великим рахунком, на ці чинники суб'єкт ризику впливати не може, оскільки вони безпосередньо не пов'язані з його діяльністю, а детермінуються соціальними, політичними, екологічними, економічними тощо умовами. Залежно від здатності цих факторів впливати на об'єкт ризику, їх можна поділяти на фактори прямої дії та непрямой дії. Фактори прямої дії є такими чинниками, що безпосередньо впливають на систему, змінюючи рівень ризику. Так, до них можна віднести зміни чинного законодавства, непередбачувані дії контрагентів у зобов'язальних відносинах, дії державних органів (наприклад, введення мораторію чи застосування санкцій) тощо. Ці чинники не викликають сумнівів щодо залежності наслідків від їх дії. Фактори непрямой дії здійснюють «прихований» вплив, що опосередковано діє на систему чи суб'єкта, породжуючи при цьому не менш значні наслідки. Такими факторами можуть бути недосконалість правового регулювання і судової практики, зміна міжнародної обстановки, зміна організаційно-правової форми контрагентів та ін.

Виявлення та аналіз факторів ризику ускладнюється тим, що значення та вплив тих чи інших факторів на ризик залежить від різноманітних умов і може проявлятися по-різному. Звідси — значимість (або незначимість) того чи іншого чинника з точки зору його ризикогенності є досить умовною. Проте, виявлення факторів ризику, розуміння їх впливу на ризик дозволить таким чином організувати діяльність суб'єкта, щоб максимально мінімізувати негативні наслідки ризиків.

Таким чином, ризику притаманні як об'єктивні, так і суб'єктивні ознаки. До об'єктивних необхідно віднести результат (наслідок дії, події) та ймовірний характер настання такого результату (наслідку), невизначеність. До суб'єктивних — усвідомлення факторів ризику, визначення ступеню ймовірності та рівня ризику, передбачення можливих результатів своєї діяльності (інтелектуальний критерій), що є суб'єктивним сприйняттям ризику, та вибір варіанта поведінки у конкретній ситуації (вольовий критерій) як альтернативність. Структурно ж ризик містить такі елементи, як об'єкт, суб'єкт та джерела, які, у свою чергу, також мають внутрішню диференціацію.

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін. К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 5: П–С. 2003. 736 с.
2. *Волосенко І. В.* Ризик у цивільному праві (поняття, природа, види) : дис... кандидата юрид. наук : 12.00.03. К., 2011. 204 арк.
3. Аномалії в цивільному праві України / відп. ред. Р. А. Майданик. К. : Юстиніан, 2007. 912 с.
4. *Якось І. С.* Ризик як міра невизначеності // *Економічний вісник Донбасу*. 2009. № 1 (15). С. 136–139.
5. *Ойгензихт В. А.* Воля и волеизъявление. Душанбе : Дониш, 1983. 256 с.
6. *Тімуш І. С.* Цивільно-правове регулювання ризикових (алеаторних) договорів : арэф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2004. 18 с.
7. *Ручкина М. В.* Субъект риска: философский и междисциплинарный дискурс // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. № 77. СПб., 2008. С. 155–161.
8. *Паляниця В.* Обґрунтування факторів і джерел ризиків машинобудівних підприємств // *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1 (26). С. 115–122.
9. Юридичний ризик та юридична безпека / В. О. Заросило, Д. О. Беззубов, О. В. Дудник, В. М. Тімашова. К. : Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, 2012. 300 с.
10. *Донець Л. І.* Економічні ризики та методи їх вимірювання. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
11. Внутрішній // *Словник української мови в 11 томах*. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL : <https://goo.gl/mtQMDx> (дата звернення: 21.03.2017).

*Рекомендовано до друку кафедрою правознавства
Київського національного університету культури і мистецтва
(протокол № 18 від 23 травня 2017 року)*

Надійшла до редакції 10.06.2017

Беликанова М. Н. Понятие и структурные элементы риска: гражданско-правовой аспект

Исследуется понятие риска, его признаки и элементы. Делается вывод, что риску присущи как объективные, так и субъективные признаки. К объективным необходимо отнести результат (следствие действия, события) и вероятный характер наступления такого результата (следствия), неопределенность. К субъективным — осознание факторов риска, определения степени вероятности и уровня риска, предвидение возможных результатов своей деятельности (интеллектуальный аспект), что является субъективным восприятием риска и выбор варианта поведения в конкретной ситуации (волевой критерий) как альтернативность. Структурно риск включает такие элементы, как объект, субъект и источники, которые в свою очередь также имеют внутреннюю дифференциацию. Объектом риска является определенная система, эффективность и условия функционирования которой точно не известны и на которую субъект осуществляет воздействие с целью управления. В зависимости от степени вероятности наступления такого события и причинения в его результате вреда, можно говорить об объектах с фундаментальным риском и эпизодическим риском. Субъект риска (носитель, заинтересованное лицо) — лицо, заинтересованное в результатах воздействия на объект и имеет необходимый объем полномочий для такого воздействия. Субъект, будучи активным элементом риска, влияет не только на определенную систему (объект), но и на само состояние (риск), увеличивая или уменьшая вероятность наступления негативных последствий. Выбор определенного альтернативного варианта поведения субъектом обусловлен его социально-психологическими особенностями. Место субъекта в системе социальных отношений, его познавательные и аналитические способности играют важную роль для определения направленности и содержания выбора. Не последнюю роль в воздействии субъекта на определенную систему играет его готовность к риску, способность взять на себя риск. Еще одним элементом структуры риска являются источники (факторы), под которыми необходимо понимать определенные явления, предметы, процессы, обуславливающие риски. Они по своей сути являются причинами рисков. Поддерживается тезис о разделении источников на внутренние и внешние. В свою очередь, внутренние факторы делятся на объективные и субъективные, а внешние — на факторы прямого воздействия и факторы косвенного воздействия.

Ключевые слова: риск, источники риска, элементы риска, признаки риска.

Velykanova, M. N. The Concept and Structural Elements of Risk: Civil Aspect

The notion of risk, its features and elements is examined in the article. It is concluded that both objective and subjective features is inherent to the risk. The objective features include the result (result of action, events) and the likely nature of the occurrence of this result (outcome) uncertainty. Subjective is recognition of the risk factors that determine the degree of probability and standard of risk, prediction of possible outcomes of the activity (intelligent criterion), which is a subjective perception of risk and option of behaviours choices in a given situation (volitional criterion) as an alternative. Structurally risk includes elements such as object, subject and sources, which in turn, also have internal differentiation. The object of risk is a certain system, the efficiency and conditions of operation of which are not well known and to which the subject exercises influence for the purpose of management. Depending on the probability of occurrence of such an event and causing damage as a result of it, one can speak about objects with the fundamental risk and the occasional risk. The subject of risk (the person concerned) is a person interested in the results of the impact on the object and has the necessary amount of authority for such influence. Being an active element of risk the subject affects not only a certain system (object) but also the condition itself (risk), increasing or reducing the probability of occurrence of negative consequences. The choice of a certain alternative mode of behaviour by the subject is determined by its socio-psychological peculiarities. The place of the subject in the system of social relations, his cognitive and analytical abilities play an important role in determining the direction and content of the choice. Willingness to risk, the ability to take risk is not the least role in the impact of the subject on a particular system. Another element of the risk structure is the sources (factors) which is necessary to understand like certain phenomena, subjects, processes that determine the risks. Inherently they are risk factors. The thesis is supported that the sources divide into internal and external. In turn, internal factors are divided into objective and subjective and external divided to factors of direct action and factors of indirect action.

Keywords: risk, sources of risk, elements of risk, signs of risk.

